

Онщенко Валентина Василівна,

аспірант кафедри банківської справи ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ

У статті досліджено конкурентну позицію українських державних банків у порівнянні з найбільшими комерційними банками, представниками приватного сектору. Виявлено основні характеристики, за якими державні банки поступають приватним. Визначено головні недоліки та переваги діяльності державних банків, які впливають на їхню конкурентоспроможність.

Ключові слова: державний банк, конкурентоспроможність державного банку, оцінка конкурентоспроможності, конкурентна позиція, капіталізація державних банків.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останнім часом серед досліджень розвитку банківських систем світу все більше уваги приділяється державним банкам, як можливості держави ефективно впливати на банківську систему країни, що особливо актуальним у після кризовий період. Саме тому актуальним постає питання визначення місця державних банків України у вітчизняній банківській системі. На нашу думку перш за все слід визначити конкурентну позицію даних банківських установ на ринку банківських послуг України, визначити особливості їхньої діяльності які визначають конкурентоспроможність даних банків, дослідити позитивні та негативні наслідки участі держави у статутних капіталах банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню визначення рівня конкуренції вітчизняних банків та банківської системи України присвячено ряд робіт вітчизняних вчених серед яких слід виділити праці С. Козьменка, М. Шпиги, Л. Жердецької, Л. Кузнецової, Л. Павленко. В свою чергу особливості діяльності державних банків України описані у працях Н. Шелудько, О.Дзюблюка, О. Усенко, Л. Стрельбицька, І. Дук, В.Стельмаха.

Невирішені раніше питання, що є частиною загальної проблеми. Проте все ж, беручи до уваги здобутки вітчизняної науки в питаннях конкурентоспроможності українських банків та в питаннях особливостей діяльності вітчизняних державних банків невирішеними залишаються питання місця державних банків у конкурентному середовищі банківської системи України та особливостей діяльності державних банків, які створюють конкурентні переваги та недоліки для них.

Метою статті є визначення конкурентних позицій державних банків України та особливостей їх діяльності, які впливають на конкурентоспроможність таких фінансових установ.

Основний матеріал. Визначаючи конкурентоспроможність державних банків на вітчизняному ринку банківських послуг, перш за все, визначимо саме поняття конкурентоспроможності банку. *Конкурентоспроможність банку* – це можливість здійснення ним ефективної господарської діяльності та досягнення ним прибуткової реалізації послуг за умов конкурентного ринку. В такому випадку реалізація власних конкурентоспроможних послуг є індикатором стійкості банку та вказує на його здатність ефективно використовувати свій потенціал: фінансовий, науково-технічний і

кадровий.

Конкурентоспроможність будь-якого банку є результатом роботи усіх його служб і підрозділів, та його реакцією на зміну екзогенних факторів. В даному контексті особливої ваги набирає здатність банку своєчасно й адекватно реагувати на зміни в поведінці клієнтів та в їхніх смаках.

Фактично, конкурентоспроможність банку визначається його здатністю досягати ним поставлених цілей.

Оцінюючи конкурентоспроможність банківської системи в цілому та окремого конкретного банку, необхідно перш за все брати до уваги основні її чинники, а саме: здатність вчасно і адекватно реагувати на зміни в економічній ситуації; наявність заходів по зміцненню вузьких місць банку в порівнянні з конкурентами; імідж та репутація банку; можливість надання комплексу банківських послуг; відкритість банку для клієнтів (як існуючих так і потенційних); впровадження інноваційних видів послуг; оновлення існуючих технічних потужностей; удосконалення менеджменту, управлінської та організаційної структури; розвиток філіальної мережі; рівень навиків та професіоналізм персоналу, можливість швидко вирішувати питання.

На сьогоднішній день в Україні функціонують 5 державних банків. Це – Укресімбанк, Ощадбанк, Укргазбанк, банк Київ та Родовід банк. Перші двоє знаходяться у стовідсотковій власності держави. Інші стали державними лише в червні 2009 року, коли урядом було прийнято рішення про входження в статутний капітал даних банківських установ з метою збереження їх від дефолту та відновлення їх платоспроможності, а отже таким чином підтримати вітчизняну банківську систему. Так, держава стала головним власником таких банків як Укргазбанк, статутний капітал якого наповнила на 3,2 млрд грн, що становить 84,21%, Родовідбанк, наповнивши статутний капітал 2,809 млрд грн, що склало 99,97% прав власності, банк Київ, направивши 3,563 млрд грн на поповнення статутного капіталу, таким чином отримавши 99,93% прав власності на установу. Таким чином, на сьогоднішній день у власності держави знаходяться 5 комерційних банків, проте аналізуючи конкурентні позиції державних банків все ж треба зазначити, що останні три банки, які нещодавно стали державними, здебільшого борються з внутрішніми проблемами, а тому вважаємо за необхідне досліджувати лише два банки: Укресімбанк та Ощадбанк, оскільки інші державні банки стали такими зовсім недавно і за необхідністю.

Характеризуючи банки слід сказати, що характерною рисою діяльності Укресімбанку є значний пріоритет у кредитуванні суб'єктів господарювання та інших юридичних осіб. Пріоритетами в діяльності Укресімбанку є виконання функцій з кредитування інвестиційних проєктів, спрямованих на економічний розвиток країни, здійснення структурної перебудови та модернізації промисловості, розвитку експортного потенціалу українських підприємств. Починаючи з 1992 р. і по цей час Укресімбанк в якості банку – агента Уряду України займає монопольне положення у системі залучення і використання міжнародних кредитів. Потенційно у сфері залучення іноземних кредитних ресурсів конкуренцію цьому банку можуть скласти банки з іноземним капіталом, які працюють в Україні. Стосовно Ощадбанку, то прийнято що його основним функціями були і залишаються обслуговування заощаджень населення та здійснення розрахунків фізичних осіб.

З метою проведення маркетингової оцінки конкурентоспроможності державних банків було досліджено та проаналізовано цілу низку методик визначення конкурентної позиції комерційного банку на ринку банківських послуг. Для оцінки конкурентної

позиції Укрексімбанку та Ощадбанку на вітчизняному ринку банківських послуг нами була обрана методика представлена Дребот Н.П. [1], яка є простою та зрозумілою у використанні, охоплює усі головні ознаки конкурентоспроможності фінансової установи, та дає можливість порівняти декілька банків між собою. Крім того, вона дає визначити проблемні місця банку, тобто характеристики, за якими він поступається своїм конкурентам. Дана методика полягає в тому, що банківські установи оцінюються за трьох бальною шкалою по основним критеріям, які характеризують конкурентоспроможність установи. Далі кожен з даних критеріїв множить на ваговий коефіцієнт і за загальною сумою балів визначається конкурентоспроможність банку у порівнянні з його основними конкурентами. Набір показників, за якими здійснюється аналіз, наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Показники конкурентоспроможності банку [1]

№	Показник	Кількість балів		
		3	2	1
1	Імідж та надійність банку	Банк має бездоганну репутацію, надійний	Банк має непогану репутацію	Є передумови до виникнення сумнівів у надійності банку
2	Масштаби діяльності банку на ринку депозитних послуг			
2.1	Частка банку на ринку депозитних послуг	Від 30% і вище	Від 10% до 30%	Менше ніж 10%
2.2	Частка банку на ринку еквайрингу платіжних карток	Від 20% і вище	Від 5% до 20%	Менше ніж 5%
2.3	Територіальна експансія	Розгалужена мережа філій та відділень	Банк має відділення в кожному регіональному центрі	Банк має незначну кількість філій та відділень
3	Динаміка депозитних операцій			
3.1	Приріст довгострокових депозитів	Приріст понад 7%	Приріст від 3% до 7%	Приріст менше ніж 3%
3.2	Приріст середньострокових депозитів	Приріст понад 7%	Приріст від 3% до 7%	Приріст менше ніж 3%
4	Якісна оцінка клієнтської бази			
4.1	Юридичні особи	Питома вага депозитів юридичних осіб не перевищує 40% депозитного портфеля	Питома вага депозитів юридичних осіб не перевищує 30% депозитного портфеля	Питома вага депозитів юридичних осіб перевищує 20% депозитного портфеля
4.2	Фізичні особи	Середній розмір депозиту 150000,00 100000,00 гривень	Середній розмір депозиту від 50000,00 до 100000,00 гривень	Середній розмір депозиту менше ніж 50000,00 гривень
5	Продуктна політика банку			
5.1	Широта асортименту	Широкий асортимент депозитних продуктів. Асортимент постійно оновлюється	Банк пропонує повний асортимент «класичних» депозитних продуктів	Портфель пропонує депозитних продуктів неповний

Розділ 3 Інновації у маркетингу та маркетинг інновацій

Продовження табл. 1

№	Показник	Кількість балів		
		3	2	1
5.2	Унікальні властивості продукту	Власники депозитних продуктів банку мають значні переваги порівняно з клієнтами банків-конкурентів	Власники депозитних продуктів банку мають незначні переваги порівняно з клієнтами банків-конкурентів	Власники депозитних продуктів банку не мають жодних переваг порівняно з клієнтами банків-конкурентів
5.3	Наявність інновацій, ноу-хау	Банк швидко впроваджує нові продукти	Банк впроваджує нові продукти	Банк повільно впроваджує інновації
6	Цінова політика банку			
6.1	Швидкість реагування банку на зміну цін на ринку	Банк регулярно переглядає тарифи та оперативного реагує на зміну ринкових умов	Банк дотримується середньоринкового рівня цін на депозитні продукти	Банк не узгоджує власні тарифи на депозитні послуги з умовами ринку
7	Технологічна оснащеність	Високий рівень технологічної оснащеності карткових операцій	Середній рівень технологічної оснащеності карткових операцій	Недостатній рівень технологічної оснащеності карткових операцій
8	Сервісні умови			
8.1	Якість обслуговування	Високий рівень обслуговування клієнтів (індивідуальний підхід до клієнта)	Рівень обслуговування клієнтів оцінюється як задовільний	Рівень обслуговування клієнтів незадовільний
8.2	Додаткові послуги	Банк активно розробляє та впроваджує додаткові послуги	Банк планує впроваджувати додаткові послуги	Банк не надає додаткових послуг
9	Партнерські відносини			
9.1	Спільні проекти	Банк активно співпрацює з партнерами, реалізуючи спільні проекти	Банк планує в перспективі впроваджувати спільні проекти	Банк не співпрацює з партнерами в рамках спільних проектів
9.2	Агентська мережа	Банк має розгалужену агентську мережу	Банк співпрацює на агентських засадах принаймні з одним банком	Банк не має агентських відносин з іншими банками
10	Оцінка рекламної кампанії	Банк активно рекламує власні депозитні послуги	Реклама депозитних послуг ведеться в рамках загальної реклами банку	Банк не рекламує власних депозитних послуг
11	Фінансові результати діяльності			
11.1	Прибуток та рентабельність	Депозитна політика банку окупилася та приносить стабільний прибуток	Депозитна політика банку приносить прибуток, але ще не окупилася	Депозитна політика є збитковою для банку
12	Людський фактор (імідж керівництва та кваліфікація співробітників)	Позитивний імідж керівництва банку та високий рівень професіоналізму співробітників	Співробітники підвищують свій професійний рівень (відвідують семінари, курси)	Недостатній рівень професійної підготовки співробітників

Зважаючи на те, що і Укрексімбанк і Ощадбанк відносяться до першої групи банків і за розмірами активів посідають відповідно 2-ге і 3-тє місця, для порівняння були обрані

В.В. Оніщенко. Маркетинговий аналіз конкурентоспроможності державних банків

комерційні банки, які також є лідерами за обсягами активів, а саме Приватбанк (1-ше місце), Райффайзен Банк Аваль (4-те місце) та Укрсиббанк (5-те місце). Аналіз проводився на основі даних з офіційних сайтів даних банків, а також на основі даних звітності цих банків опублікованих на офіційному сайті Національного банку України.

Результати даного аналізу представлені в табл. 2.

Таблиця 2 – Розрахунок показників визначення конкурентоспроможності державних банків та їхніх основних конкурентів на 01.04.2011р., [за даними звітності банків та даних розміщених на їхніх офіційних сайтах]

№	Показник	Приватбанк	Укрексімбанк	Ощадбанк	Райффайзен банк Аваль	Укрсиббанк
1	Імідж та надійність банку	90	90	90	90	90
2	Масштаби діяльності банку на ринку депозитних послуг					
2.1	Частка банку на ринку депозитних послуг	10	5	5	5	5
2.2	Частка банку на ринку еквайрингу платіжних карток	10	5	5	10	5
2.3	Територіальна експансія	15	15	15	15	15
3	Динаміка депозитних операцій					
3.1	Приріст довгострокових депозитів	8	8	8	8	8
3.2	Приріст середньострокових депозитів	14	7	14	14	7
4	Якісна оцінка клієнтської бази					
4.1	Юридичні особи	3,5	10,5	7	10,5	7
4.2	Фізичні особи	7	3,5	7	3,5	3,5
5	Продуктна політика банку					
5.1	Широта асортименту	12	8	8	12	12
5.2	Унікальні властивості продукту	3	3	3	3	3
5.3	Наявність інновацій, ноу-хау	3	3	3	3	3
6	Цінова політика банку					
6.1	Швидкість реагування банку на зміну цін	30	20	20	30	30
7	Технологічна оснащеність	30	10	10	30	20
8	Сервісні умови					
8.1	Якість обслуговування	4	4	4	4	4
8.2	Додаткові послуги	6	6	2	6	6
9	Партнерські відносини					
9.1	Спільні проекти	6	6	6	6	6
9.2	Агентська мережа	8	4	4	8	8
10	Оцінка рекламної кампанії	8	4	4	8	4
11	Фінансові результати діяльності					
11.1	Прибуток та рентабельність	12	12	12	12	12
12	Людський фактор	15	15	15	15	15
	Загальна кількість балів	294,5	239	242	293	263,5

Отже, як можна помітити з даних наведених в табл. 2, державні банки за своєю конкурентною позицією поступаються своїм головним конкурентам на ринку банківських послуг. Багато в чому це пов'язано з тим, що власник цих банків – держава не досить активно капіталізацію даних банків, що значно стримує можливості даних

банків у розвитку. В першу чергу це пов'язано з такими ознаками як частка банку на ринку еквайрингу платіжних карток, ознаки продуктивної політики, технологічна оснащеність здійснення карткових операцій, надання додаткових послуг клієнту банку, агентська мережа банків та їхня рекламна кампанія.

Так з 1998 р., частка власного капіталу державних банків в сукупному капіталі банківської системи України знижувалась і вже у 2004 р. становила лише 5,26%. Згодом у 2005 р. було збільшено статутний капітал Укресімбанку на 300 млн грн та Ощадбанку на 400 млн грн, що підвищило частку капіталу державних банків у сукупному капіталі банківської системи з 5,26% у 2004 р. до 7,24% у 2005 р. Далі у 2006 р. статутний капітал Укресімбанку було збільшено на 174,4 млн грн за рахунок чистого прибутку за 2005 р., а Ощадбанку – на 19 млн грн. Однак в умовах динамічних перетворень у вітчизняній банківській системі, таких внесків недостатньо для підтримання динаміки розвитку державного банку, а тому Укресімбанк та Ощадбанк на сьогодні вже вичерпали свій ресурс розвитку і для того, щоб поспівати за динамікою банківської системи та основних конкурентів потребують додаткових джерел капіталізації. Для порівняння слід сказати, що сумарна частка російських державних банків у банківській системі Росії перевищує 50% [2].

На нашу думку, для зміцнення позицій державних банків та посилення ролі держави у вітчизняній банківській системі державі необхідно приділити достатню увагу підвищенню їхньої капіталізації.

Також слід зазначити, що на користь державних банків відіграє роль також той факт, що за даними фінансовими установами стоїть держава, а це в свою чергу додаткові гарантії, які підвищують довіру до даної фінансової установи. У використаній методиці даний чинник не врахований в повній мірі, та і врахувати його теж складно.

Висновки по даному дослідженню і перспективи подальших розробок. Таким чином, державні банки на сьогодні є великими системними установами, які займають провідні місця у банківській системі України. Аналіз їхньої конкурентоспроможності в порівнянні з провідними вітчизняними комерційними банками виявив низьку конкурентоспроможність державних банків. В більшості випадків низьке значення ознак конкурентоспроможності, за якими державні банки поступаються приватним, зумовлене недостатністю капіталізації даних банків, що веде до обмеженості їхніх ресурсів і як наслідок обмеженості у їхньому розвитку. Суттєвою конкурентною перевагою даних банків є той факт, що за діяльність даних банків відповідає держава, а це створює певні гарантії для їхніх клієнтів, тобто підвищує довіру до даних фінансових установ. Зважаючи на отриманні результати, особливої актуальності набирають подальші дослідження стосовно шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних державних банків.

1. Дребот Н.П. Сутність конкурентоспроможності та оцінка конкурентної позиції банку на ринку депозитних послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUbsNbU/2009_2/VUBSNBU5_p94-p99.pdf.

2. Шелудько Н.М. Проблема капіталізації державних банків України та шляхи її вирішення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ief.org.ua/Arjiv_EP/Sheludko308.pdf.

3. Козьменко С.М. Процедура стратегічного управління конкурентоспроможністю банку / С.М. Козьменко, Ф.І. Шпиг, А. О. Назаренко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. Праць, Дніпропетровський національний університет. – Дніпропетровськ, 2004. – Вип. 187. – С. 216-222.

В.В. Онищенко. Маркетинговий аналіз конкурентоспроможності державних банків

4. Дані фінансової звітності банків України за на 01.04.2011 рр. [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

5. Исаев Ю. Банки развития как важнейший инструмент реализации государственной инвестиционной политики / Ю. Исаев // Вестник Финансовой академии. – 2006. – №4. – С.61-72.

В.В. Онищенко

Маркетинговий аналіз конкурентоспроможності державних банків

В статье исследовано конкурентную позицию украинских государственных банков в сравнении с наибольшими коммерческими банками, представителями частного сектора. Выявлено основные характеристики, по которым государственные банки уступают частным. Определено основные недостатки и преимущества деятельности государственных банков, которые влияют на их конкурентоспособность.

Ключевые слова: государственный банк, конкурентоспособность государственного банка, оценка конкурентоспособности, конкурентная позиция, капитализация государственных банков.

V.V. Onishchenko

Marketing analysis of the competitiveness of state-owned banks

The article investigated the competitive position of the Ukrainian state-owned banks in comparison with the largest commercial banks, representatives of the private sector. The main characteristics on which the state banks concede private has been defined. The main advantages and disadvantages of state-owned banks that have an impact on their competitiveness has been defined.

Keywords: state-owned bank, competitiveness of state-owned bank, assessment of competitiveness, competitive position, capitalization of state banks.

Отримано 21.04.2011 р.